

Nieuws van het Cultuurhistorisch Centrum Oldambt

Elke maand biedt het Cultuurhistorisch Centrum Oldambt op deze pagina verhalen over de bewogen Oldambtster geschiedenis. Vorige maand kwam het poesiealbum van het Joodse meisje Jetta Slager uit Winschoten aan bod. Nu in WegWijs (op de pagina hiernaast) aandacht voor de broers Nap, arbeiders geboren in Ekamp die actief verzet pleegden in de oorlog en dat helaas niet overleefden.

Deze maand hebben we een bijzondere 'gastauteur'. Niemand minder dan René Paas, de Commissaris van de Koning in Groningen. Wij overhandigden hem in de week

van Koningsdag ons nieuwste boek over de Slag bij Heiligerlee die op 23 mei 1568 plaatsvond. Hij verraste ons met een mooie toespraak over het belang van Heiligerlee. Wij delen die graag met u.

U kunt het boek 'Heiligerlee, strijd in een landschap van glorie en nederlaag' via onze website bestellen. Of word donateur, met een speciale actie krijgt u het boek dan gratis in huis. Kijk op: chcoldambt.nl.

Meer info over ons werk is te vinden op chcoldambt.nl.

Bezoekadres: Esbörgstraat 1, Scheemda, Postadres: Brugstraat 2, 9679 BR Scheemda. Tel: 06-12461849 (wo/do) E-mail: info@chcoldambt.nl

Toespraak door Commissaris van de Koning René Paas Denk niet te licht over Heiligerlee

Vandaag neem ik een bijzonder boek in ontvangst. In Heiligerlee staat het uitbundige negentiende-eeuwse monument voor Graaf Adolf, die hier het leven liet. Boven de stervende jonge held, vecht de Nederlandse maagd met een gouden zwaard. En er is een eveneens Nederlandse leeuw die naar het zuiden kijkt. Daar ligt het slagveld. Of beter: daar lag het. Ook in de negentiende eeuw al een eeuwigheid geleden. In een tijd waarin de schrijver van het Wilhelmus Oost-Groningen nog zonder problemen 'Vriesland' kon noemen...

Waren we dan Groningers geweest? Nederlanders?

'Heiligerlee. Strijd in een landschap van glorie en nederlaag.' Heiligerlee markeert het begin van de Tachtigjarige Oorlog. En dat maakt Heiligerlee tot de geboorteplaats van Nederland. Het boek over de slag is een prachtig initiatief van het Cultuurhistorisch Centrum Oldambt. Het boek dat ik in ontvangst neem, is een doorgeefboek. Want de schrijvers willen graag dat ik het aan Koning Willem Alexander overhandig. Ik beloof hen daarvoor mijn best te doen.

'They do things differently there'

Hoe zou het zijn gegaan zonder de Slag bij Heiligerlee? Waren we dan Groningers geweest? Nederlanders? Voor wie zou ik dan dit boek in ontvangst hebben genomen? Het boek gaat over 'toen', maar net zo goed over wat de wereld van vierenhalve eeuw geleden zegt over het hier en nu. Over Nederland, over Groningen, over volk en maatschappij; en over alle mensen die hier vandaag leven.

Sietse van der Hoek citeert de Britse schrijver Hartley: 'The past is a foreign country. They do things differently there.' Trefend. Want wat kunnen we na zoveel eeuwen nog begrijpen van mensen en gebeurtenissen uit die tijd? Met de tijd vervliegt

immers ook de context. Met dit boek wordt 'het vreemde land' van toen een stuk dichterbij gebracht. Zes kloeke hoofdstukken staan er in, met een voorwoord, inleiding en epiloog. Het zijn niet de minste namen die zich verbinden aan deze bundel. Wetenschappers. Notenapparaten. En prachtig beeldmateriaal.

dat het vooral gaat om de vrijheid van godsdienst en geweten

Waar ging het om in de Slag bij Heiligerlee? Anton van der Lem zegt in de inleiding dat het vooral gaat om de vrijheid van godsdienst en geweten. Het gaat over een strijd die ontstond vanuit verzet tegen de harde vervolging van protestanten. Willem van Oranje die zichzelf beschrijft als 'goed katholiek', zegt dat hij de vervolging en onderdrukking vanwege het protestantse geloof afkeurt.

Maar er speelt ook het recht op zelfbeschikking - de Nederlanden niet ondergeschikt aan Spanje. En tenslotte gaat het over inspraak: de inwoners van de Lage Landen willen via de Raad van State en de Staten-Generaal invloed uitoefenen op het beleid van de 'Koning van Spanje'. Van der Lem slaapt ons mee in de strijd van eeuwen terug.

Nepnieuws!

En dat typeert het boek. Je wordt erin betrokken. Je volgt Willem van Oranje op de voet, terwijl hij een leger moest samenstellen. Hij zet daarin zijn eigen sociale netwerk in: vrienden en familie. Anno nu zouden de social networks roodgloeiend staan. Al kan het zijn dat Facebook en Twitter zijn teksten te extreem zouden vinden. Vrijheidsstrijders zijn niet populair bij de techreuzen.

Voor ons is Heiligerlee historische grond. Maar dat is omdat we terug kunnen kijken.

Tegenwoordig zitten overheden vaak met de handen in het haar, omdat trollen de verkiezingen kapen en social media een bron van 'fake news' zijn. De massacom-

municatie in de zestiende eeuw verliep via pamfletten. Maar dat was net zo disruptief. De nog jonge boekdrukkunst zorgde ervoor dat veel meer mensen op de hoogte waren dan de autoriteiten op prijs stelden. Je hoort ze in dit boek bijna tandenknarsen: 'nepnieuws!'

En Oost-Groningen? Dat is aan het begin van de Tachtigjarige Oorlog een onland. 'A different country', inderdaad. Wij vinden Heiligerlee historische grond. Maar dat is omdat we terug kunnen kijken. De Spaanse overheersers zagen iets anders. Zij vonden de streek nauwelijks de moeite waard. De vesting Coevorden leek genoeg om vijandige troepen tegen te houden. En buiten die vesting was toch alleen maar moeras? Een begrijpelijk misverstand...

Huppelpasje

Sietse van der Hoek is de spreekstalmeester van het boek. Hij neemt je bij de hand, de wetenschappelijke essays in. En hij maakt je hongerig om te lezen dat de Spanjaarden waarschijnlijk veel grotere verliezen leden dan we tot nu toe dachten. Of dat het vluchtelingenvraagstuk in de zestiende eeuw minstens zo groot was als vandaag. En om te leren hoe Emden zich ontwikkelde tot een toevluchtsoord voor Groninger ballingen. Emden, vrijplaats en bakermat van de Nederduits Gereformeerde Kerk.

Denk niet te licht over Heiligerlee.

Via countrymuziek en hutspot brengt Van der Hoek ons bij het slagveld van Heiligerlee. Hij gebruikt de boerderijenboulevard van Bellingwolde en de juffertoren van Schildwolde om te laten zien hoe Lodewijk van Nassau strategisch het landschap doorkruist. Hij brengt ons via Mexico naar Alva. Het zijn heerlijke voorgerechten, waarin hij een lichte toon combineert met diepgang. Een huppelpasje met een militaire charge. Een voorgerechtje voor de zwaardere kost.

Commissaris van de Koning René Paas krijgt het eerst exemplaar van het boek 'Heiligerlee - Strijd in een landschap van glorie en nederlaag' overhandigd door CHC Oldambt directeur Inge Dekker.

Want zware kost blijft het. Denk niet te licht over Heiligerlee. Er vloeide veel bloed van mensen die de pech hadden op het verkeerde moment in de geschiedenis in een drassig gebied te zijn. En niet voor niets wijst de titel op glorie én nederlaag. Direct na de slag bij Heiligerlee volgde 40 kilometer verderop, bij Jemmingen aan de Ems, een dramatische nederlaag. Alva was Lodewijk van Nassau te slim af. Lodewijk verloor de slag en maar liefst 7000 man. Hij alleen zichzelf nog redden door zonder kleren of wapens de Ems over te zwemmen.

Meer kleuren

Het boek presenteert de Slag bij Heiligerlee als een goed geslepen diamant, waar het licht steeds weer anders in valt. Elke invalshoek brengt nieuwe kleuren. Anton van der Lem zegt het trefend: 'De geschiedenis is altijd gecompliceerder dan hoe je het op school onderwezen kreeg of zelfs in je favoriete geschiedenisboek las. De geschiedenis is niet zo eenvoudig als de kleuren van de Nederlandse vlag.' Alles van toen blijkt ook te gaan over nu. Maar anders dan je denkt. Oorzaken hebben soms gevolgen die tot vandaag de dag merkbaar zijn.

En dan had Koningsdag er deze week heel anders uitgezien!

We leven in een tijd waarin bijna elk onderwerp een slagveld

van meningen wordt. Onderwerpen, die eigenlijk niet zo anders zijn dan de thema's van destijds: identiteit, vrijheid, macht en inspraak, toekomst. De geschiedenis leert ons dat we alleen ergens komen als we er in slagen daarover met elkaar in gesprek te blijven.

Het boek over de Slag bij Heiligerlee biedt stof tot nadenken voor moderne mensen. Bloedige gebeurtenissen uit lang vervlogen tijden, werden veroorzaakt door vraagstukken waar we nog steeds

mee worstelen. En het loont de moeite om schijnbaar bekende zaken in een ander licht opnieuw te bekijken.

En dat maakt het tot een mooie opdracht om het boek door te geven aan een geïnteresseerde historicus. Ons staatshoofd, Koning Willem Alexander van Oranje Nassau. Want zonder de Slag bij Heiligerlee, was hij vandaag geen koning geweest. En dan had Koningsdag er deze week heel anders uitgezien!

Nieuws van het Cultuurhistorisch Centrum Oldambt

WegWijs in Oldambt - Etsko en Engel Etsko Nap: broers en kameraad

In de dorpen en buurtschappen van Finsterwolde, Beerta en Bad Nieuweschans ('de rode driehoek') zijn veel straten met de naam van verzetsbetrokken arbeiders te vinden. Zoals de Etsko Napstraat in Beerta en de E.E. Napweg in Finsterwolde. In deze WegWijs: wat weten we van de broers Nap?

Ekamp, 1910

Etsko is in 1897 de eerstgeborene van Willem Nap en Hillechien Kruize. Na Roelof, Heiko, Martje en Willem wordt het gezin in 1910 uitgebreid met de tweelingbroertjes Engel Etsko en Aafko. Heike sluit de rij in 1912. Voor Willem, daglooner en voerman, en Hillechien was de zorg voor het grote gezin in deze tijd van sociale ongelijkheid ongetwijfeld een zware last. Oorlogsdreiging en mobilisatie (1914-1918) maakten het er niet beter op. Zij konden niet voorzien dat de crisis van de jaren dertig en de daaropvolgende oorlog en bezettingstijd een nog zwaardere wissel op hen zouden trekken. Beiden overlijden na de Tweede Wereldoorlog: Willem in 1951 en Hillechien in 1958.

Buchenwald, 1942

De tweeling van 1910 wordt vernoemd naar de (voor)ouders van Hillechien. Voor één van hen worden de namen Etsko Engels van opa veranderd in Engel Etsko. Er was immers al een Etsko. Engel Etsko huwt in 1931 met Antje van Dam en woont laatstbekend op Dwarsstraat 6 in Finsterwolde.

Als Nederland bezet wordt, raakt hij als lid van de communistische partij betrokken bij de noordelijke voorloper van verzetskrant De Waarheid: Noorderlicht (november '40-maart '41). Korte tijd nadat Engel weer pam-

fletten heeft verspreid, komt opperwachtmeester Meijer met motor en zijspan aan de deur. Hij verzoekt Engel zich de volgende dag om 10:00 uur te melden bij het Scholtenshuis in Groningen. Met de woorden "Ik ben zo weer terug." vertrok hij en keerde nooit terug.

Als politieke gevangene wordt Engel vanuit het 'polizeiiches' doorgangskamp Amersfoort op 27 maart 1942 op transport gesteld naar concentratiekamp Buchenwald. Een Duitse akte vermeldt in 1946 dat hij door Herzversagen (hartfalen) als gevolg van een infectie op 23 juni 1942 overleden is. Nadat de gemeente Finsterwolde van het Rode Kruis een afschrift ontvangt, wordt zijn overlijdensakte in het Finsterwolder register op 19 april 1948 bijgeschreven.

Engel Etsko Nap

Amersfoort, 1942

Etsko, in 1921 gehuwd met Hinderkje Vegt, is actief bij de Rode

Hulp. Een communistische organisatie die al voor de oorlog kameraden van de verboden Duitse communistische partij naar Nederland helpt vluchten. Hij werkt als kartonarbeider in Nieuweschans en is voor de CPN gemeenteraadslid in Beerta. Hij is, evenals zijn jongere broer, actief voor Noorderlicht.

Dag en nacht is hij weg zonder Hinderkje te vertellen waar hij mee bezig is. Als ze ernaar vraagt, is het antwoord: "Dat kun je beter niet weten." Voor de bezetters was de communicatiekabel naar Duitsland van groot belang. Om sabotage daarvan te voorkomen, hanteerden zij een 'perfecte' werkwijze. Mensen die voor de gemeenschap belangrijk waren, werden gedwongen de kabel bij nacht en ontij te bewaken. Zo werd het hen moeilijk gemaakt aan verzet deel te nemen.

Etsko wordt 29 juni 1942 gearresteerd en 13 juli 1942 in kamp Amersfoort geïnterneerd. Omdat de bezetter de administratie van kamp Amersfoort vernietigd heeft, blijft de reden voor zijn arrestatie onduidelijk. Het kaartstelsel van verzetsbetrokkenen vermeldt bij Etsko Nap: "als gijzelaar wegens doorsnijden weermachtskabel". In Oost-Groningen is de kabel echter nooit gebroken. Hij overlijdt in kamp Amersfoort op 21 november 1942 door uitputting.

Oldambt, 2021

Op een kaart van Finsterwolde uit 1850 zien we, parallel aan de Klinkerweg, een pad zuidwaarts lopen vanaf de Hoofdweg in de richting van het streekje Har-

Etsko Nap

denberg. Had de bebouwing op het eerste gedeelte Zandpad als adres, nu is dat de E.E. Napweg. Vanaf de jaren zestig vormt deze weg samen met naar plaatselijke en landelijke verzets- en oorlogsbetrokkenen vernoemde straten een uitbreidingswijk. De kleine 100 woningen aan de E.E.Napweg, merendeels sociale woningbouw, zorgen ervoor dat de naam Engel Etsko Nap genoemd blijft worden.

Voor de Etsko Napstraat in een naoorlogse uitbreidingswijk van Beerta ligt dat anders. Beertsters herinneren zich desgevraagd nog dat daar vanaf de jaren zeventig "schiere hoeskes" (seniorwoningen) stonden, die nog geen dertig jaar later(!) al werden gesloopt. De bestrating ligt er nog, maar de straat is nu een breed pad over een groot grasveld. Door het verdwijnen van de woningen zal de naam Etsko Nap, in tegenstelling tot die van zijn broer, minder ter sprake komen. Het moet wel toevallig zijn dat u bij het passeren van het niet meer bestaande adres Hoofdstraat 57 (bewoond door

Etsko) 'struikelt' over de Stolperstein; sinds 2013 een klein eerbetoon dat in het voetpad is aangebracht. Wanneer de geplande bomen- (verzameling van diverse

iepsorten) op het terrein aan de Etsko Napstraat vernoemd zal worden naar Etsko Nap, is de toevoeging verzetsman, 1897-1942 een voor de hand liggende.

Blauwestad is bessenbos rijker

Blauwestad is sinds woensdag 14 april een bessenbos rijker. Met aalbessen-, kruisbessen-, frambozen- en bramenplanten. De planten werden geschonken door kwekerij Jan H. Kloosterhuis & Zoon uit Winschoten. Leerlingen van de Maranathaschool hielpen mee bij het planten.

De kweker schonk ze als dank voor de 60.000 lijsterbessen die hij vorig najaar mocht plukken langs de Hoofdweg in Blauwestad. Kweker André Wijnstra - hij woont in Blauwestad - licht toe: "We waren superblij met zoveel bessen en hebben ze direct ingezaaid. Al met al zijn de lijsterbessen uit Blauwestad goed voor 180 hectare nieuw bos."

Gebiedsregisseur Marc van Zanten bedacht een mooie plek voor het bessenbos: bij de Wilgenborg. Het planten werd een educatief project. De klas van juf Shary Bakker stond op een

mooie, zonnige woensdagochtend klaar voor een speciale buitenles. Wijnstra legde uit waarom we het hele jaar door in de supermarkten fruit kunnen kopen. Maar ook dat je fruit van veel dichterbij kunt halen. Hoe gemakkelijk het is om zelf fruit te kweken, bijvoorbeeld in je eigen moestuintje. Ook vertelde hij waarom fruit zo belangrijk is. Een boodschap die mooi aansluit bij het project 'schoolfruit' op de Maranathaschool.

Daarna was het tijd om de handen uit de mouwen te steken. Eerst werd de grond omgespit,

in banen die samen een ster vormen. Daarna werden de plantjes in de grond gestopt. Een mooie mix van aalbessen, kruisbessen, frambozen en bramen groeit straks uit tot een heerlijk bessenbos. Het is wachten op de zomer. Over enkele maanden kunnen de leerlingen - maar ook bewoners en bezoekers - hier fruit plukken.

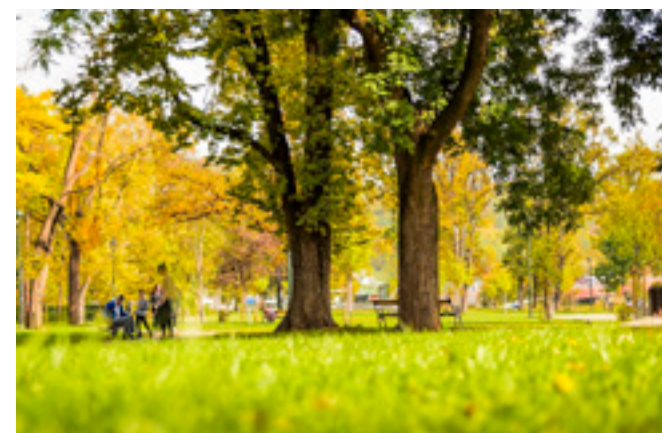
Van Zanten is enthousiast: "We hebben de kinderen nu laten zien hoe ze hun eigen eten kunnen verbouwen. Misschien is er wel een zaadje geplant om later het groenonderwijs in te gaan. De kruisbestuiving tussen ondernemers, scholen en Blauwestad maakt het project extra leuk. André en ik zitten alweer vol nieuwe ideeën, dus een vervolg komt er zeker."

Online editie Dag van het Park op 30 mei

Maar liefst 13 verenigingen hebben zich ingeschreven voor de online editie van de Dag van het Park. Deze editie van het evenement wordt ingevuld door middel van prachtige promo's van de deelnemers, welke op 30 mei vanaf 13.00 te vinden zullen zijn op de website oldambt.groningen.nl.

Daarnaast zullen de deelnemers zelf op dat moment hun promo's, waar ze vanzelfsprekend enorm trots op zijn, delen met de digitale bezoekers van het evenement. Op de website is het mogelijk om een virtuele route langs de deelnemers te 'lopen'. Doordat de promo's kort, bondig maar toch duidelijk zijn behoort het kijken van alle video's zeker tot de mogelijkheden.

Zo is het als geïnteresseerde toch weer mogelijk om op de laatste zondag van mei je te verdiepen in het verenigingsleven. Ga op die zondag dus naar de eerder genoemde website, bekijk de promo's en misschien vind je wel je nieuwe sport of hobby.

Alle video's zijn zeer informatief! Van tennis tot golfen, van peuterwerk tot beachvolleybal. De keuze is reuze!

Alle promo's zijn opgenomen en gemonteerd door Oldambtster filmmaker Sander Blom.

Festival Hongerige Wolf afgelast

De 10e editie van Festival Hongerige Wolf gaat dit jaar niet door. Dit evenement zou van vrijdag 9 tot en met zondag 11 juli worden gehouden in de gelijknamige buurtschap.

"We hebben na zorgvuldige overweging helaas toch moeten concluderen dat het gezien de huidige situatie en de onzekere vooruitzichten, niet realistisch is om ons festival te laten plaatsvinden", schrijft de organisatie in een persbericht.

"Dat is ontzettend balen. Voor al die geweldige artiesten die hopen eindelijk weer te mogen spelen. De bewoners van het dorp en alle vrijwilligers die stonden te springen om de handen uit de mouwen te steken. Maar vooral ook voor onze fans, die nu ein-

delijk wel weer toe zijn aan een zomers festivalweekend in Hongerige Wolf."

Wie al een kaartje had gekocht, krijgt hierover bericht per e-mail. De jubileumeditie wordt nu gehouden van vrijdag 8 tot en met zondag 10 juli 2022.